

Libris .RO

Respect pentru oameni și cărți

LUCIAN BLAGA

TRILOGIA VALORILOR

HUMANITAS
BUCUREŞTI

<i>Schiță biobibliografică</i>	5
<i>Notă asupra ediției</i>	7
ȘTIINȚĂ ȘI CREAȚIE	
Precizări	11
Ciclul Saros și spiritul babilonian	15
Variațiuni pe tema atomistă	26
O altă temă la antici și moderni	32
Modele de gândire științifică greacă	34
Ideeza sferei	34
Matematism calitativ	37
Volume și plinuri	39
Rezistențe față de ideea de infinit	44
Rezistențe față de ideea de devenire	47
Ştiința la Platon	52
Ştiința la Aristotel	60
Spiritul științific la arabi	65
Spiritul științific indic	71
Marea anticipație europeană	74
Principiul perseverenței și implicatele sale	80
Învoltul barocului	88
Categorii romantice	92
Fizica senzației	95
Constructivism	98
Funcția călăuzitoare a categoriilor abisale	105
Ajustarea stilistică a ideilor și observațiilor	109
Despre câmpul stilistic	115
Câteva probleme de teoria cunoașterii	121
Concepte categoriale – subiective sau obiective?	121
Concepte categoriale – generale sau nu?	126
Două tipuri de cunoaștere	131
<i>Note anexe</i>	143

Respectarea GÂNDIRE MAGICĂ ȘI RELIGIE

I. DESPRE GÂNDIREA MAGICĂ

Mit și magie	149
Puncte de vedere	157
Grupul I.....	157
Grupul II.....	167
Grupul III	177
Grupul IV	184
Coordonatele spiritului creator	188
Mitul față de coordonate	197
Magicul față de coordonate	206
Sarea oricărei culturi	212
Sarcina magică.....	222
Funcția cognitivă a ideii magice.....	225
Experiență și superstiție.....	228
Autonomia magicului	237
Finalitatea subiectivă a ideii magice	241
Alte funcții	245
Polivalența ideii magicului	248

II. RELIGIE ȘI SPIRIT

Introducere	251
De la Indra la Nirvāna.....	253
Dao	281
Sănătatea cosmică	300
Măsură și extaz	305
Minunea generalizată.....	314
Lumina necreată. Nașterea Logosului	324
Stare mistică și credință	333
Credința-cutremur	341
Religiozitatea-fior	349
Definiția religiei	355
Sacrul	368
Certitudine și supraconștiință	374

ARTĂ ȘI VALOARE

Cadrul teoretic. Amfibismul conștiinței	383
Despre artă în general	400
Satisfacția estetică datorită artei	411
Autonomia artei	421
Legea nontransponibilității	432
Esterica intropatiei și a trăirii	445

Re:Valori polare oameni și cărti	451
Valori vicariante	454
Categoriile abisale ca factori canalizatori	460
Valori terțiare	464
Arte și genuri. Omul universal	471
Valori accesorii	477
Cristal, organism, cosmoid	479
Etnicul, arta și mitologia	482
Metafizica valorilor	488

CICLUL SAROS ȘI SPIRITUL BABILONIAN

Aproape orice istorie a științelor ține să amintească, cel puțin în partea introductivă, de unele cuceriri științifice ce se datorează străvechilor babilonieni. Informațiile ce ni se dau despre știința babiloniană sunt însă de obicei cam sumar prezentate, parcă mai mult spre a satisface curiozitatea de un moment a cititorilor, decât pentru a le reține sau a le aprinde în adevăr atenția. Ni se dă astfel prilejul să aflăm de pildă că în veacul al VIII-lea î.Hr., caldeenii din Babilon au descoperit așa-numitul „ciclul Saros“, o cheie pentru determinarea periodicității eclipselor solare și lunare. Se ia act de această cucerire ca de o etapă istorică mai mult sau mai puțin importantă și se trece mai departe. Sau ni se dă prilejul să admirăm imaginea, ca de basm, ce și-o făuriseră babilonienii despre alcătuirea lumii. Se ia act și de această fază și se întoarce foaia. Nu s-a încercat încă legarea puținelor fragmente într-un tot, și mai ales nimeni n-a avut ambiiția să caute o lămurire a cuceririlor științifice babiloniene în lumina unor structuri spirituale specifice, care, chiar pe temeiul notișelor trunchiate ce ni s-au transmis, s-ar putea atribui babilonienilor. Ne luăm sarcina unui astfel de examen în capitolul de față al studiului ce-l întreprindem.

Cultura babiloniană se dezvoltă în mileniile IV, III și II î.Hr., și arată sub raport strict spiritual un profil de o impresionantă consecvență și statornicie până în secolul al VII-lea î.Hr., când imperiul este ocupat de perși. Din cultura babiloniană ni s-au transmis câteva date despre felul cum era concepută lumea. Avem în orice caz, cu privire la concepția babiloniană despre lume, câteva esențiale puncte de reper, mai precise decât cu privire la cosmologile din celelalte culturi arhaice. Cultura egipteană, despre care de asemenea deținem varii informații, își apără încă secretele cu îndârjire, iar cultura chineză, care este și ea arhaică, apare învăluită încă, tocmai în mileniile III și II, într-o prea cețoasă atmosferă mitologică. Cultura babiloniană

s-a dezvoltat în văile fluviilor Eufrat și Tigră. Ea este un „dar al apei“ purtate de destinul geografic prin nisipuri, cum cultura egipteană se leagă de Nil, iar cea chineză de fluviile Hoanghe și Yangtze. Prin sistematice, insistente canalizări, presupunând o remarcabilă artă inginerescă, o parte a desertului sirian fusese făcută atât de fertil între Eufrat și Tigră, încât memoria ancestrală leagă până astăzi de aceste ținuturi amintirea unui rai pierdut. Fertilizarea a făcut cu puțință o paralelă înflorire a unei mari culturi, care a influențat enorm toate culturile din Asia anterioară și direct sau indirect cultura greacă, care apare vreo două-trei mii de ani mai târziu. Atâtea gânduri și bunuri spirituale babiloniene sunt de altfel asimilate și de culturile europene ulterioare. Cel mai adesea, nu ne dăm seama în ce măsură educația copiilor noștri se face încă în atmosfera unor mituri de factură babiloniană. În adevară, unul din meritele cele mai mari ale Vechiului Testament pentru istoria omenirii este de a fi salvat pentru timpurile de mai târziu o parte din patrimoniul spiritual al culturii arhaice babiloniene. De altfel, faptul că popoarele europene socotesc astăzi cu 360° când e vorba de cerc, sau cu calendarul de douăsprezece luni, cu săptămâni de șapte zile, mai departe faptul că comerțul a luat forma mai evoluată a unui schimb între marfă și ban metalic, și multe altele, se datorează geniului babilonian. Istoria babiloniană, mai ales politică, pe urmă mitologia și poezia ca și artele plastice, ne sunt destul de bine cunoscute, mulțumită descoperirilor arheologice din ultimele decenii, și mai ales de când întâmplarea norocoasă a îngăduit să se scoată la lumină marea bibliotecă din Ninive a lui Sardanapal. E necesară amintirea unor atari împrejurării, ca să nu se creadă cumva că, încercând să facem o sinteză a spiritului babilonian, ne-am dedă unui incontrolabil desfrâu al imaginației, neavând la îndemâna datele concrete pe care să ne întemeiem. Elementul etnic de bază al culturii babiloniene îl alcătuiește un popor misterios, încă insuficient situat din punct de vedere antropologic: sumerienii. Atât doar se știe cu toată certitudinea despre sumeri: că ei nu erau semiți, dar se pare că nici arieni. Fizionomia lor ne este cunoscută grație reliefurilor plastice scoase din cele mai vechi straturi arheologice ale ținuturilor. Sumerii aveau o înfațisare aşa de aparte, că leșne le deosebeau figura de a oricărora alte seminții. Sumerii aveau un nas mare, drept, foarte lung, ascuțit, de o proeminență ca la niște măști. Nu-i cu totul exclus ca ei să fi fost reprezentanții de ultimă strălucire ai unui tip antropologic

dispărut. Există o mare probabilitate că geniului acestui popor i se datorează temeiurile și liniile de orientare ale culturii babiloniene în perioada ei decisivă de germinare, și mai ales creațiile mari și foarte hotărâtoare de natură mitologică. Firește că la înjghebarea susținută a culturii și pe urmă a vieții de stat babiloniene, au colaborat apoi și o serie de popoare, mai ales semite: acazii, amoriții, babilonienii propriu-zisi, hitiții (o populație iarăși cam incertă din punct de vedere antropologic), asirienii, semiți și ei, și caldeenii de mai târziu, care ar putea să fie rămășițe sumere. Toate aceste populații i-au înfrânt prin realismul și activismul lor pe sumerii mai visători, ceea ce n-a împiedicat ca popoarele care s-au aşezat în Mesopotamia să adopte degrabă cultura locală. De notat că limba sumeră s-a păstrat și după ce populațiile ce se amestecau între și în preajma celor două fluvii, ca într-o căldare a vrăjilor, nu o mai vorbeau. Limba sumeră s-a păstrat ca limbă rituală, patrimoniu magic, intangibil, transmis fără de a fi înțeles prin mii de ani. Pentru a ilustra perseverența unor anume forme de cultură, e simptomatic că aceleași imnuri religioase care se rosteau pe vremea sumerilor se găseau fidel repetate și mii de ani mai târziu pe timpul seleucizilor, adică al regilor care au luat moștenirea lui Alexandru cel Mare (secolul al III-lea î.Hr.). Sub beneficiu informativ adăugăm că scrisul babilonian, adică sumer, a fost la început simbolic, obiectele fiind designate prin semne schematicice. Aceiași sumeri au trecut însă și la scrierea cuneiformă, la designarea grafică prin îmbinarea oarecum arhitectonică a unor semne în formă de cuie.

Spre a ne pregăti însă intrarea în secretele culturii sumero-babyloniene, e neapărat indicat să ne ocupăm puțin de mitologie. Mitologia sumero-babiloniană cunoaște o mulțime de zei, când mai generali, când mai locali. Se cunosc până acum vreo trei mii de nume de zei. Panteonul era deci foarte populat. Mitologia sumero-babiloniană, care are de altfel un pronunțat caracter astral, angajează ființele despre care ne vorbește în fel și fel de relații și tensiuni, în mari prietenii și grave adversitați, și mai ales în lupte pentru dominație, pentru dominația cerului și a pământului. Un zeu oarecare, favorizat de propria sa forță ca și de noroc, poate la un moment dat să-și impună stăpânirea asupra celorlalți. În panteonul cercetat de patimi și tulburat de vrăjmășii, se petrec aşadar, câteodată, adevărate lovitură de stat. Zeul, care devine stăpân dărămător al unei lumi, e considerat și ca salvator, căci el reclădește lumea de la început, ca să domine apoi timp de un

Respect „an cosmic“, socotit egal cu multe, multe mii de ani pământești. Una din sarcinile și unul din drepturile Domnului zeilor este de a stabili în fiecare an obișnuit soarta tuturor celorlați zei și a tuturor ființelor. El e Domnul tablelor sorții. Mitologia dobândește cu aceasta un prea evident caracter ciclic-astral. Cel mai cunoscut exemplu de uzurpare și apoi de dominație divină este acela al zeului Marduk, din cetatea Babilonului. Evenimentul s-ar fi petrecut pe la anul 2000 î.Hr. și coincide cu isprăvile pământești ale regelui și marelui legiuitor Hammurapi, care a întemeiat o nouă dinastie regală impunând între cele două râuri primatul cetății Babilon.

Sumero-babilonienei aveau un deosebit simț pentru colosal, pentru formele și dimensiunile gigantice. Desigur că lumea mitologică sumero-babiloniană nu este infinită, ea implică totuși un *spațiu gigantic*. Între culturile arhaice, fără îndoială că această cultură sumero-babiloniană are perspectivele orizontice cele mai largi, nu numai în spațiu, ci și în timp. Că dimensiunile „orizontice“ ale spiritului sumero-babilonian sunt excepționale reiese dintr-o simplă comparație cu cultura greacă sau cu ceea ce știm despre cultura israelită. Interesant pentru felul de a gândi și de a vedea în dimensiuni mari al sumero-babilonienei este ceea ce ei cred despre istoria de dinainte de potop. Sumerii nu își încep istoria ca grecii, cu câteva sute de ani în urmă, sau ca evreii, cu facerea lumii, care ar fi avut loc cu câteva mii de ani în urmă. Ei își încep istoria, nici mai mult nici mai puțin, decât cu 450 000 de ani în urmă. Atât ar fi durat istoria sumeră înainte de potop, iar după potop ar mai fi dominat încă treisprezece dinastii, vreo 32 000 de ani. E cel puțin ciudată o asemenea hipertrofie a perspectivelor în trecut la un popor, care, printre cele dintăi, face pasul din preistorie în istorie. Foarte curioasă mentalitate trebuie să fi avut acești oameni de forță primară, care simțeau în urma lor un trecut de sute de mii de ani de pretinsă istorie.

Gigantomania este o trăsătură proprie mitologiei sumero-babyloniene. Numai la inzi mai întâlnim ceva analog, dar abia două-trei mii de ani mai târziu, căci cele mai vechi informații ce le deținem cu privire la viață indică sunt de pe la anul 1000 î.Hr. (*Rig Veda*). (O remarcă în paranteză. Mult timp s-a crezut că inzii, venind din nord-vest în valea Indului și în ținuturile pe care le ocupă până astăzi, n-ar fi găsit acolo decât o populație de culoare întunecată, într-o stare de cultură primară, pe dravizi. De câtva timp se știe însă că pe Ind se află și o cultură monumentală a unei populații necunoscute, încă din mileniul al III-lea î.Hr.

Report pentru un jen și cărti

Cultura „Indus”, cu orașe de mari dimensiuni, posedă o seamă de particularități care amintesc cultura sumero-babiloniană. Deocamdată e greu de arătat în ce măsură înzii au asimilat motive de cultură sumero-babiloniană prin intermediul „culturii Indus“.)

Spre a ilustra modul de a gândi și de a vedea în dimensiuni gigantice propriu spiritului sumero-babilonian, mai aducem și alte exemple elocvente. Arhitectura oferă, cu resturile ei din care se pot reconstrui aspectele totale, un domeniu în care acest fel de a vedea și-a găsit o puternică expresie. Faimosul turn babilonic a fost o realitate. Turnul semăna cu un bloc-cub având 90 m înălțime și o latură a bazei la fel. Turnul, căruia între altele îi revenea desigur și un rost ritual, avea mai multe etaje, treptat mai reduse, și simboliza, după cum se credea, muntele pământului. Pământul era anume imaginat ca un munte ce ieșea în terase din ocean. Turnul era destinat să îngâne pământul și forma acestuia, și i se atribuia fără îndoială și o putență magică. Turnul babilonic nu era de altfel unicul în acest gen. Astfel de turnuri se găseau în mai multe din așezările orășenești ale babiloniilor. Se presupunea că acolo unde se înalță un asemenea turn ar fi centrul lumii. Probabil că astfel de turnuri s-au clădit în diferite cetăți, fiindcă și capitalele diverselor state sau ale statului unitar babilonian au variat în cursul timpurilor. O seamă de trăsături și de particulare atitudini spirituale sau de comportament istoric, care singularizează populațiile mesopotamiene, devin mai de înțeles în contextul gigantomaniei despre care vorbim. Astfel bunăoară ni se pare aproape firesc lucru ca ideea de „mare imperiu“ și aspirația de dominație a lumii să apară întâia oară în istorie la un popor care gândește în dimensiuni gigantice. Cel dintâi domnitor care intemeiază un asemenea imperiu, de la Marea de Jos până la Marea de Sus, adică de la Golful Persic până la Mediterană, este Lugalzaggis, un sumer. La fel Sargon, urmașul său akkadian. Ei se numesc, fie „rege al tuturor țărilor“, fie „rege al celor patru părți ale lumii“. Sargon îndeosebi avea conștiință clară de a fi stăpânul lumii. Aceasta pe la 2500 î.Hr. Nu e deloc de mirare că acești regi se autodivinizau. Ei se credeau un fel de ființe „cosmice“, ceea ce le dădea firește o încredere uriașă în ei însiși, încredere menită să pună în mișcare puteri spirituale creatoare de istorie în stil mare.

De conformația spirituală a sumero-babiloniilor ține afirmarea vieții. Moartea era pentru ei o problemă neliniștită, prilej de spaimă. Ei credeau fără îndoială în existența unui suflet, care după moartea

Respect p omului se duce în împărăția morții. Dar viața post-mortem a sufletului nu era pentru ei un punct de atracție. Ceea ce-i preocupa cu toată ardoarea era altceva. Ei afirmau aşa de mult viața pământeană în mijlocul lumii, viața trupească, încât ar fi dorit ca viața aceasta, pământeană, să fie nemuritoare. Sumero-babilonienii erau aşa de însetați de nemurirea vieții terestre, încât unul din cele mai rare și mai înalte sentimente, sentimentul „tragicului”, apare poate la ei întrâia oară în istorie, în legătură directă cu problema nemuririi vieții terestre ca atare. Produse dintre cele mai frumoase ale imaginației mitice și poetice ale sumero-babilonienilor dau expresie tocmai acestui sentiment tragic, și arată cu ce intensitate ardea în inima lor problema nemuririi vieții terestre. Un mit sumero-babilonian ne spune că Adapa, întâiul om, într-o împrejurare, rupe aripile vântului de sud. Pentru această crimă Adapa e tras la răspundere de Domnul zeilor, intrigat și înfuriat. Cât pe-acăt ca Adapa să fie ucis pentru fapta sa, dacă n-ar interveni alții zei, care imploră pe Domnul suprem să-l ierte pe Adapa. Intervenția celorlalți zei are efect. Domnul zeilor anulează pedeapsa; mai mult, el îi oferă lui Adapa „pâine și apă”. Dar, rău sfătuit de un alt zeu, Adapa refuză pâinea și apa. El nu va ști niciodată că a pierdut cu aceasta singurul prilej de a obține nemurirea vieții sale terestre, căci ceea ce într-o clipă de îndurare îl îmbia Domnul zeilor era chiar pâinea și apa vieții. Dăm și un alt exemplu care ilustrează la fel de bine aceleși insistente preocupări de eternizare a vieții. În marele epos al eroului Ghilgameș, cel dintâi epos al omenirii cunoscut până astăzi, ni se vorbește printre altele și despre colindările și peripețiile acestuia în căutarea nemuririi vieții terestre. Ghilgameș izbutește să ajungă până în insula fericitorilor, unde trăiește și Utnapiștim, singurul om care a obținut nemurirea vieții. Utnapiștim nu este altul decât Noe al sumero-babilonienilor, adică omul care se salvează de catastrofa potopului într-o corabie. Utnapiștim se înduplecă să destăinuie lui Ghilgameș cum ar putea să ajungă la nemurirea vieții. Si Ghilgameș, eroul care are atâtea fapte în urma sa, pornește întru împlinirea celei mai grele. Învingând neînchipuite obstacole, el ajunge în sfârșit până în împărăția morților. De acolo el va mai trebui să coboare până în fundul oceanului, de unde va smulge „buruiana nemuririi”. Cu această buruiană în mână, el purcede din nou spre țara sa. Se simte învingător și purtător de nemurire. Apropiindu-se nostalnic de tîntă, Ghilgameș se oprește lângă o fântână să-și domo-

Relească setea. Aplecându-se, își pune buruiana miraculoasă pe marginea fântânii; dar în timp ce bea apă, un șarpe se ridică din fântână, și răpește buruiana și dispare iarăși în adânc. Este în aceste mituri, amplu dezvoltate, cu nenumărate peripeții și cu desisuri de basm, ceva din sentimentul tragic ce s-a transmis și în unele mituri păstrate în Vechiul Testament. Asemenea mituri s-au putut naște numai în spiritul unui popor care afirmă viața aşa de mult că o dorește nemuritoare, și care simte vremelnicia pământească a omului ca efect tragic al unei întâmplări care ar fi putut să nu fie. Viața noastră pământeană ar fi, în lumina acestui sentiment, o nemurire pierdută, căci omului i s-a dat posibilitatea și prilejul de a obține nemurirea, și numai o simplă întâmplare, o întrelăsare, o slabiciune de o clipă, face ca suprema ocazie să fie ratată.

Sumero-babilonienii înțeleg viața ca fiind pusă în slujba vieții. De aici, în comparație cu alte culturi arhaice, un pronunțat realism și inclinare de a vedea realitatea în toată viguroasa ei corporalitate. Arta sumero-babiloniană este, asemuită cu cea egipteană, stilizată și ea fără îndoială, dar într-un sens mai realist și cu un accentuat simț pentru somaticul palpabil. Arta egipteană e mai eterată, mai abstract-geometrică, mai puțin vie, mai anemică, mai ireală. Ceea ce nu e de mirare. Egiptenii nu înțelegeau viața ca fiind pusă în serviciul vieții, ci mai curând ca un prolog al morții. Accentul zace la egipteni pe postexistență, ca dăinuire suflarească, oricât de materială ar fi imaginată încă această dăinuire. Clădirea mormintelor, pregătirea în vederea morții erau probleme ce ocupau toată atenția și grijă egiptenilor, declanșând o bună parte a aparaturii sociale și de stat. Asigurarea tehnică a postexistenței și serviciile cultice aduse morților consumau timpul disponibil al egiptenilor, mai mult decât viața de toate zilele cu rosturile ei.

Cu un mic ocol, va trebui să străbatem acum până la structurile cele mai intime ale spiritului sumero-babilonian. Fragmentele și aspectele parțiale ce ne-au rămas din cultura sumero-babiloniană permit oarecare aproximății. Cititorii noștri cunosc fără îndoială psalmii Vechiului Testament, și-și amintesc că aceste cântări de laudă, de cerere sau de jeluire, sunt scrise într-un fel de versuri. Versurile, de-o înfățișare cu totul aparte, sunt lipsite atât de metrul și ritmul pe care le știm din literatură antică, cât și de rima pe care o cunoaștem din literaturile europene. Versurile psalmilor se caracterizează prin aşa-numitul „paralelism“

cu două sau mai multe membre. Un fel de corespondență de conținut trece prin două versuri, sau prin cele două părți ale unui singur vers. Cităm:

Când Israel ieși din Egipet
Când casa lui Iacob părăsi poporul străin...

Marea văzu aceasta și se retrase,
Iordanul se întoarse înapoi,

Munții au săltat ca micii,
Colinele – ca oile tinere.

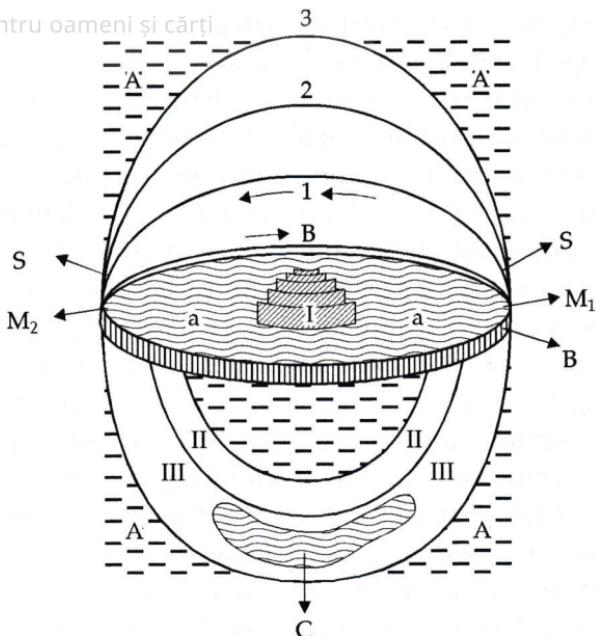
Un sens oarecare se rostește oarecum de două ori, prin expresii paralele. Această repetiție, mascată și incantatorie, are loc în două sau mai multe versuri, și câteodată în cadrul același vers. Se produce cu aceasta o variație în stăruința același motiv, un ritm al ideii și al expresiei de un deosebit farmec. De multe ori ne-am întrebat care poate fi substratul mai ascuns al acestui mod de a versifica. O încercare de lămurire n-am găsit nicăieri. Existența unui anumit mod de versificație este un fapt care trebuie totuși să atâțe și o curiozitate mai adâncă, un fapt care poate fi invocat ca mărturie într-o problematică mai gravă decât sunt cele ale poeticii tradiționale. Cele dintâi modele ale versificației în chestiune le găsim la sumeri, de la care ea a trecut în toată literatura imnica religioasă a babilonienilor. Iată un exemplu întâmplător din literatura babiloniană. Zeul soarelui este astfel preamărit:

Tu dai sprijin solului al cărui drum e anevoios,
Călătorului pe mare care se teme de valuri,
tu-i dai curaj.

Când privim modurile diverse de versificație în legătură cu substraturile mai adânci ale spiritului din diferite regiuni sau epoci, observăm degrabă că ele apar cu un fel de solemnă necesitate, și că ele nu pot fi privite numai ca simple mijloace de a obține gratuite efecte estetice. Ni se pare astfel că modul de versificație despre care tocmai vorbim stă de fapt în legătură cu structuri secrete ale spiritului sumero-babilonian.¹ Structurile la care facem aluzie sunt exact aceleași pe care le surprindem și când e vorba de substraturile secrete ale imaginii pe care sumero-babilonienii și-au făcut-o despre lume. Imaginea despre lume a sumero-babilonienilor e întâia încercare măreată de a plăsmui în chip sistematic o cosmologie. O prezentăm în ilustrația grafică:

1. Întrucât modul există și la egipteni, nu ne îndoim că are același substrat.

Respect pentru oameni și cărți

A = ocean cosmic

a = ocean terestru

1, 2, 3 = ceruri

I, II, III = trei pământuri

B = brâul cerului și al oceanului terestru

C = palatul morților

S = soare

M₁ = cei doi munți de la soare-răsareM₂ = cei doi munți de la soare-apune

Ilustrația grafică de mai sus reprezintă schematic imaginea despre lume a babilonienilor. În oceanul cosmic este clădită lumea, alcătuită din ceruri, pământ, ocean și o regiune subpământeană. Pământul e ca un munte de terase, careiese din ocean. În mijlocul terasei de sus e situat Babilonul cu turnul său. Babilonului i-ar răspunde un Babilon în cer și palatul morților în regiunea subpământeană. Se presupune că ar exista o simetrie de sens între pământ și ceruri, o corespondență magică între evenimentele cerești și cele pământești.¹

1. În publicistica noastră, singur Mircea Eliade s-a ocupat cu această cosmologie în *Cosmologie și alchimie babiloniană*.

Ce orizont spațial, ce viziune spațială implicată, având putere și funcție de *categorie abisală*, a stat la baza acestei imagini cosmice? Tot materialul informativ ce ni s-a transmis ne îndrituiește să vorbim la babilonieni despre o viziune spațială articulată în sensul unui „paralelism“. Spațiul se repetă oarecum pe mai multe planuri. Ar fi vorba aşadar despre *spații gemene*. Dacă am fi invitați să definim factorii spirituali inconștienți care alcătuiesc „matricea stilistică“ sumero-babiloniană, am fi dispuși să vorbim printre altele despre un orizont spațial specific, despre spațiul multiplu geminat, plin de paralelisme și de corespondențe. Un spirit dominat de un asemenea orizont va ajunge în cosmologie la imaginea ce am schițat-o. Religiozitatea lirică a unui spirit astfel structurat va crea versificația caracterizată prin paralelismul membrelor, prin corespondența de conținut în dosul unor expresii deosebite. Paralelismul acesta geminat îl regăsim la fiecare pas în cultura babiloniană. Amintim închipuirea despre munți transoceanici, despre cei doi munți de la soare-răsare și cei doi munți de la soare-apune. Templele au adesea câte două turnuri în sensul același paralelism. Eroii din eposul Ghilgameș sunt de fapt doi: Ghilgameș și Enchidu. Și aşa mai departe.

O altă categorie stilistică de bază a spiritului babilonian determină un foarte specific orizont temporal. S-a văzut din cele ce spuneam despre mitologia sumero-babiloniană că orizontul temporal al acestei culturi este acela al unei *periodicități ciclice*. Mitologia sumero-babiloniană vorbește despre dominații divine de natură ciclică. Lumea se face, crește, înflorește, decade, pierde; și alta începe, trecând prin aceleași faze. Fiecare lume durează un „an cosmic“. Zeul dominant într-un asemenea an cosmic hotărăște, la începutul fiecărui an obișnuit, sortile tuturor zeilor și ale tuturor ființelor. Mai presus de această putere a zeului dominant într-un singur an cosmic, de a hotărî sortile, este evident însăși periodicitatea ciclică, înțeleasă ca structură fundamentală a timpului. Toată cultura babiloniană se resimte de ecurile acestei viziuni temporale. Să amintim că sumero-babilonienii sunt cei dintâi care organizează imperiul fără limită al numerelor în sensul unei *periodicități ciclice*, aventurându-se în operații matematice cu numere foarte mari. Periodicitatea ciclică ce se pune la baza organizării numerelor este aceea a numărului șase și doisprezece. De altfel, spiritul sumero-babilonian, puternic stăpânit de viziunea temporală ciclică, s-a dovedit meșter în observația tuturor fenomenelor ciclice.

ReBabilonienii ajung la uimitoare precizii calendaristice încă din cele mai vechi timpuri. Iar întâia cucerire în adevăr științifică, în sensul mare al cuvântului, posibilitatea de a prevedea eclipsele solare și lunare pe care babilonienii, conduși fiind de viziunea ciclică a timpului, le-au bănuit ca fenomen periodic, se datorează caldeenilor din Babilon, care în veacul al VIII-lea î.Hr. au stabilit aşa-numitul „ciclu Saros“. Ciclul Saros determină periodicitatea eclipselor solare și lunare. (Ciclul Saros este o perioadă de 6 585 și $1/3$ zile = 18 ani iuliani + 11 zile = 223 de luni selenare sinodice.)

Nu e o simplă întâmplare că babilonienii sunt cei dintâi care izbutesc să stabilească această periodicitate de largă respirație a unor fenomene celeste. Ei erau parcă predestinați pentru această epocală faptă științifică, datorită unor inclinări particulare de natură structurală ale spiritului. Spiritul lor era înzestrat cu o categorie care îndruma „observația empirică“ tocmai spre reperarea fenomenelor *ciclice*. Cât de tiranică a trebuit să fie această categorie temporală a periodicității ciclice se poate și mai lesne înțelege de îndată ce mai invocăm și un alt amănunt din istoria descoperirilor științifice. Unele preocupări de natură magică i-au condus pe preoții babilonieni și spre cunoașterea unor fenomene anatomo-fiziologice, care au fost just interpretate numai mult mai târziu de știința europeană. Ne referim la fenomenul circulației sângei și la distincția ce se face în știința europeană actuală între săngele venos și săngele arterial. Antichitatea greacă habar nu avea de această distincție. Istoricii științelor ne spun însă că preoții babilonieni au observat în adevăr anume aspecte ale fenomenului în discuție, căci ei vorbesc despre un „sânge de zi“ și un „sânge de noapte“. Cu alte cuvinte, un fenomen anatomo-fiziologic permanent e interpretat de preoții babilonieni întâia oară când se ia act de existența sa, în sensul unei periodicități calendaristice (zi și noapte). E aici o dovdă mai mult, și foarte elocventă, menită să întăreasă afirmația noastră că ideea de periodicitate ciclică avea în cadrele spiritului babilonian o potență „categorială“.